

ШАВКУН Г. П.

к. е. н., доцент
Донецький інститут міського господарства

УДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті представлено методичний підхід до оцінки ефективності системи управління витратами промислового підприємства за складовими: економічна, соціальна, функціональна та інформаційна ефективність. Запропоновано використовувати для аналізу економічної ефективності показники: узагальнювальні, економічних ресурсів, формування витрат; для визначення соціальної ефективності – показники, що характеризують відносини підприємства з колективом та із зовнішнім середовищем; для оцінки ефективності виконання функцій управління витратами – функціональну модель оцінки менеджменту.

Ключові слова: система управління витратами підприємства, ефективність, функції управління, інформаційна система.

ШАВКУН Г. А.

к. э. н., доцент
Донецкий институт городского хозяйства

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье представлен методический подход к оценке эффективности системы управления затратами промышленного предприятия по направлениям: экономическая, социальная, функциональная и информационная эффективность. Предложено использовать для анализа экономической эффективности показатели: обобщающие, экономических ресурсов, формирования затрат; для определения социальной эффективности – показатели, которые характеризуют отношения предприятия с коллективом и с внешней средой; для оценки эффективности выполнения функций управления затратами – функциональную модель оценки менеджмента.

Ключевые слова: система управления затратами предприятия, эффективность, функции управления, информационная система.

SHAVKUN G. A.

candidate of economical sciences, associate professor
Donetsk Institute of Municipal Economy

IMPROVING OF EFFECTIVENESS EVALUATION OF COST MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISE

The article presents a methodical approach to evaluating the effectiveness of cost management systems of industrial enterprise the following areas: economic, social, functional and informational efficiency. For the analysis of economic efficiency propose such kind of indicators: genera, economic resources, formation costs, to determine the effectiveness of social indicators that characterize venture relationship with the team and with the external environment, to assess the effectiveness of the implementation of cost management functions - functional assessment model management.

Keywords: cost management system of the enterprise, efficiency, management, information system.

Galina.Shavkun@mail.ru

Постановка проблеми. Протягом багатьох років Україна перебуває під впливом політичних, економічних і соціальних потрясінь, які ведуть до ресурсних втрат, дестабілізують виробничі процеси й перешкоджають позитивним змінам у галузях промисловості. Економічні цикли придбали яскраво виражене політичне наповнення, тому економіка ніяк не може вийти на стійку траєкторію динамічного росту й рухається у своєму розвитку по синусоїді.

Кризові явища у зовнішньому середовищі та зниження ефективності діяльності

промислових підприємств спонукають їх більше уваги приділяти процесу управління витратами, які є вагомою складовою конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою оцінки ефективності управління витратами підприємства займалися і займаються різні науковці: Ю.С. Цал-Цалко виділяє значну кількість економічних показників для оцінки ефективності формування витрат [1]; П.В. Іванюта, О.П. Лугівська [2], І.Є. Давидович [3] пропонують оцінювати ефективність управління витратами величиною отриманого прибутку від реалізації продукції. В той же час деякі методичні підходи до аналізу ефективності управління витратами вимагають подальшого вдосконалення.

Постановка завдання. Метою статті є формування підходу до комплексної оцінки ефективності управління витратами промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, ефективність – це результативність функціонування системи й процесу управління як взаємодії керованої й керуючої систем, тобто інтегрований результат взаємодії компонентів управління. Ефективність показує, якою мірою керуючий орган досягає запланованих результатів при оптимальних матеріальних, трудових, фінансових та інших витратах, що виражається в кількісних і якісних показниках об'єкта й суб'єкта управління.

Серед існуючих теоретичних і практичних підходів до оцінки ефективності управління в рамках підприємства можна виділити наступні напрямки аналізу різних сторін ефективності управління, як складників загальної ефективності [4]:

1. Економічні показники ефективності управління.
2. Ефективність у забезпеченні зовнішньої й внутрішньої соціальної політики; відношення завдань підприємства й суспільства.
3. Ефективність управління як саморегульованої системи; адаптаційна спроможність до вимог науково-технічного прогресу, змін соціальних умов виробництва.
4. Ефективність інформаційної системи; інформаційне забезпечення управління й керувального впливу на підприємство.

Даний перелік напрямів аналізу управління підприємством можна використати й для оцінки ефективності системи управління витратами, зробивши деякі уточнення.

На думку автора, аналіз ефективності системи управління витратами слід здійснювати за чотирма напрямками (блоками).

Перший напрям: «Оцінка економічної ефективності». Оскільки завданням будь-якого управління, у тому числі й витратами, є цілеспрямований вплив на об'єкт управління (витрати) для забезпечення досягнення поставлених завдань, ефективність управління може бути оцінена за кінцевими результатами виробничої діяльності – за рівнем прибутку. Тобто, якщо оцінити відповідність результатів діяльності фірми діям менеджменту, то отриманий показник буде критерієм економічної ефективності управління.

В якості економічних показників ефективності системи управління витратами скористаємось узагальнювальними (прибутковість, ефективність виробництва) та частковими (що характеризують ефективність використання економічних ресурсів підприємством) показниками. Розрахунок ефективності виробництва можна здійснювати за формулою [5, с. 465]:

$$\text{Ефективність (Е}_{\text{вир}}) = \frac{\text{Результати (Чистий дохід)}}{\text{Витрати (Операційні витрати)}}. \quad (1)$$

Відповідно до [6, с. 336] даний показник необхідно порівнювати з середньогалузевою рентабельністю (РСОТР). Якщо $\text{ЕВІР} \geq 1 + (\text{РСОТР}/100)$, ефективність управління витратами підприємства можна вважати задовільною. При тому, чим більшим є цей показник, тим вищою є ефективність управління витратами підприємства. Якщо ж $\text{ЕВІР} < 1 + (\text{РСОТР}/100)$, підприємству необхідно розробляти і реалізовувати заходи щодо підвищення ефективності управління витратами.

Якість управління витратами за окремими економічними ресурсами: трудовими, виробничими, матеріальними оцінимо за допомогою приватних показників (табл. 1), перелік яких сформовано на базі методики комплексного аналізу діяльності підприємства (зокрема аналізу факторів виробництва), оцінки ефективності формування витрат, наведеної у [1, с. 348–353] і показників ефективності управління витратами, представлених у [3, с. 263].

Напрямок другий: «Оцінка соціальної ефективності». Аналіз соціальної ефективності управління витратами підприємства необхідно здійснювати на двох рівнях: мікро- і макро-

Таблиця 1

Показники оцінки ефективності використання економічних ресурсів та формування витрат

Показник	Формула для розрахунку
1. Фондовіддача	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середньорічна вартість основних фондів}}$
2. Фондомісткість	$\frac{1}{\text{Фондовіддача}}$
3. Рентабельність (збитковість) основних фондів	$\frac{\text{Чистий прибуток (збиток)} * 100\%}{\text{Середньорічна вартість основних фондів}}$
4. Коефіцієнт фізичного зносу основних фондів	$\frac{\text{Сума нарахованої амортизації}}{\text{Первісна (віднова) вартість основних фондів}}$
5. Коефіцієнт обіговості оборотних коштів	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Величина нормованих оборотних коштів}}$
6. Тривалість одного обороту оборотних коштів	$\frac{\text{Тривалість календарного періоду}}{\text{Коефіцієнт оборотності оборотних фондів}}$
7. Рентабельність (збитковість) оборотних коштів	$\frac{\text{Чистий прибуток (збиток)} * 100\%}{\text{Величина нормованих оборотних коштів}}$
8. Матеріаловіддача	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Матеріальні витрати для виробн. реалізованої прод.}}$
9. Матеріалоемність продукції	$\frac{1}{\text{Матеріаловіддача}}$
10. Продуктивність праці	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Чисельність промислово – виробн. персоналу}}$
11. Коефіцієнт прибутковості (збитковості) праці	$\frac{\text{Чистий прибуток (збиток)}}{\text{Чисельність персоналу}}$
12. Чиста рентабельність (збитковість) операційних витрат	$\frac{\text{Чистий прибуток (збиток)} * 100\%}{\text{Величина операційних витрат}^*}$
13. Коефіцієнт покриття реалізованих виробничих витрат	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}}$
14. Коефіцієнт покриття постійних витрат	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Адміністративні витрати + витрати на збут}}$
15. Прибутковість (збитковість) виробництва	$\frac{\text{Прибуток (збиток) від реалізації продукції}}{\text{Чистий дохід}}$
16. Критичний обсяг виробництва у вартісному виразі	Операційні витрати
17. Коефіцієнт безпеки операційної діяльності	$\frac{\text{Чистий дохід} - \text{беззбитковий чистий дохід}}{\text{Чистий дохід}}$

Мікрорівень демонструє відносини власників підприємства зі своїм колективом, макрорівень – із зовнішнім середовищем, частиною якого є як працівники підприємства, так і пересічні громадяни. Для визначення соціальної ефективності управління витратами на

мікрорівні скористаємось наступними кількісними показниками:

- плинність кадрів на підприємстві – демонструє як незадоволеність персоналу умовами, так і адміністрації якістю праці;
- розмір середньої заробітної плати – показує цінність робочої сили для підприємства, а також потребу підприємства в кадрах (непрямо);
- рівень травматизму, втрати робочого часу – характеризують ставлення до охорони праці, умови праці;
- підвищення кваліфікації працівників – демонструє рівень інвестицій підприємства у людський капітал.

На макрорівні величину витрат підприємства, пов'язаних із його впливом на зовнішнє середовище, можна оцінити за показниками:

- викидів забруднюючих речовин і парникових газів;
- скидання забруднених стічних вод у відкриті водойми;
- відходів, що утворились і які було знищено;
- витрат на охорону навколишнього середовища;
- величини екологічних витрат.

Критерієм соціальної ефективності системи управління витратами є досягнення середньогалузевого рівня за всіма показниками, що характеризують відносини підприємства із колективом і середовищем.

Напрямок третій: «Оцінка ефективності виконання функцій управління витратами» (оцінка рівня розвитку системи управління витратами). Проведений автором аналіз існуючої на промислових (коксохімічних) підприємствах функціональної структури системи управління витратами показав, що на більшості підприємств завдання з управління витратами вирішується частково, по кожній функції окремо. Ефективне управління витратами можливе лише в поєднанні всіх функцій управління, тобто у комплексному вирішенні проблеми собівартості.

Тому аналіз ефективності управління витратами, на думку автора, повинен також містити оцінку слабких і сильних сторін функціональної структури управління, тобто визначення рівня її розвитку (зрілості). Для оцінки цього рівня добре підійде дещо скоригована до потреб управління витратами функціональна модель оцінки менеджменту, запропонована Д.В. Масловим, П. Ватсоном, М. Чіліші [7, с. 17] для російської практики управління підприємством.

Напрямок четвертий: «Оцінка інформаційної ефективності». Для оцінки інформаційної ефективності управління витратами підприємству, перш за все, необхідно протестувати свої інформаційні системи на предмет виконання наступних вимог:

- бізнес-процеси знаходять повне відображення в інформаційній системі;
- існує можливість збільшення кількості користувачів системи й обсягу оброблюваних даних без переходу на нові програмні або апаратні платформи;
- наявність чіткої взаємодії між окремими блоками інформаційної системи, а також відсутність дублювання введення даних і мінімізації бар'єрів для інформаційних потоків;
- стійкість системи до спроб порушення встановлених прав доступу до інформації як зсередини системи, так і ззовні;
- відповідність інформаційної системи відкритим стандартам і можливість її розширення з використанням устаткування і програмного забезпечення незалежних постачальників;
- оперативне надходження інформації в будь-яку частину інформаційної системи;
- наявність можливості й інструмента для аналізу, планування і контролю функціонування інформаційної системи;
- наявність можливості й інструментарію для доробки і розширення функціональності системи;
- інформаційна система надає співробітникам і менеджерам підприємства інформацію, адекватну поставленим завданням управління;

- відповідність організаційному рівневі, тобто на кожному з етапів розвитку підприємства вимоги до інформаційної системи різні.

Наступним етапом є робота над усуненням недоліків відповідно до результатів тестування інформаційної системи.

Таким чином, проведення комплексного аналізу ефективності системи управління витратами на промислових підприємствах, повинен включати чотири блоки (рис. 1).

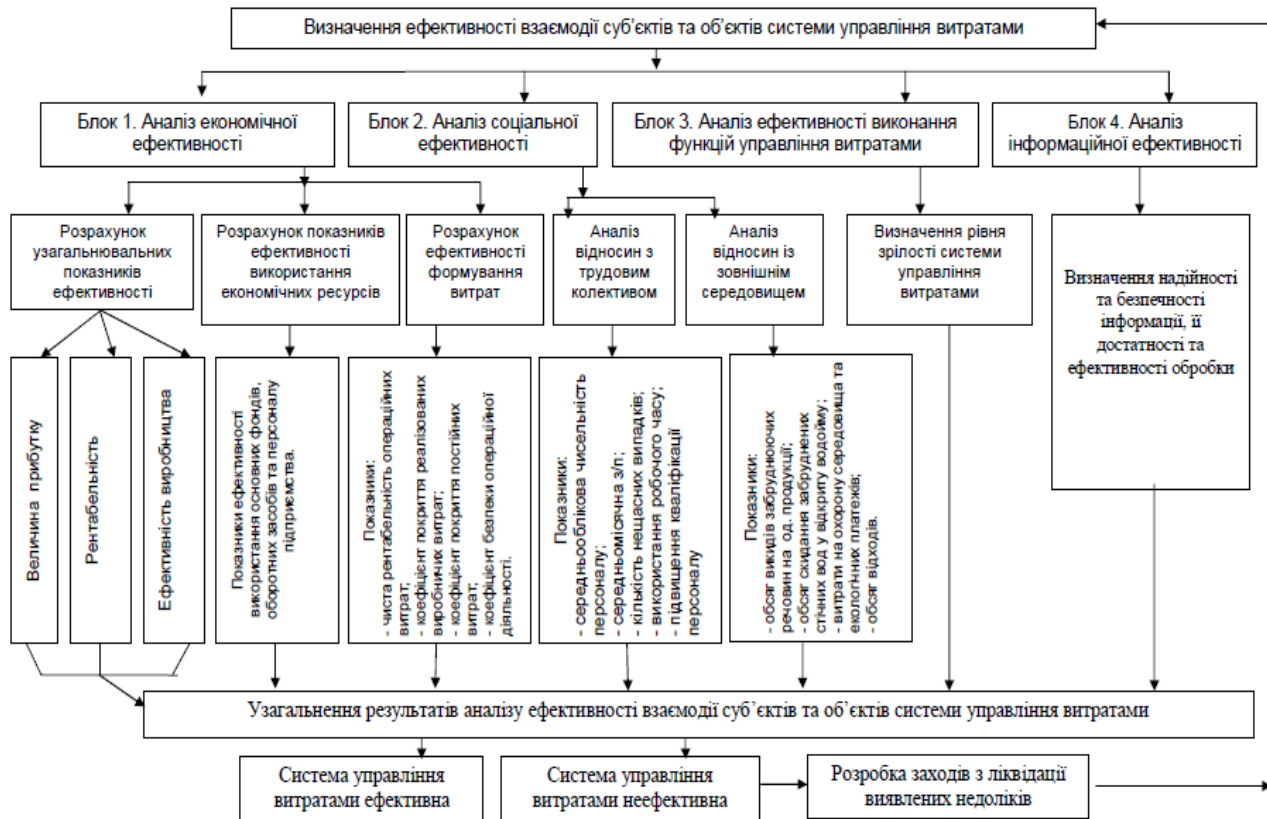

Рис. 1. Визначення ефективності взаємодії суб'єктів та об'єктів системи управління витратами

Всі складові, за якими оцінюється ефективність взаємодії суб'єктів та об'єктів системи управління витратами, є рівноцінними. Система визнається ефективною, якщо за всіма складовими ефективності отримані позитивні результати. Негативний результат хоча б за однією складовою оцінювання обумовлює неефективність системи. Неефективність системи управління витратами пропонується розподіляти на чотири рівні залежно від оцінок результатів її функціонування, отриманих за кожною складовою.

Висновки. Розглянутий методичний підхід до оцінки ефективності системи управління витратами промислового підприємства не є досконалим, але в ньому зроблена спроба об'єднати існуючі підходи до визначення ефективності управління взагалі та витратами зокрема. Його використання дозволить підвищити конкурентоспроможність промислового підприємства, завдяки своєчасному виявленню слабких ланок в системі управління витратами й ухваленню необхідних рішень.

Список використаних джерел

1. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : ЦУЛ, 2002. – 656 с.
2. Іванюта П. В. Управління ресурсами і витратами / П. В. Іванюта, О. П. Лугівська ; за ред. С. М. Іванюти. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 320 с.
3. Давидович І. Є. Управління витратами / Давидович І. Є. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 320 с.

4. Ковалишина Г. В. Системный подход в оценке эффективности управления фирмой [Электронный ресурс] / Г. В. Ковалишина // Аудит и финансовый анализ. – 2002. – № 2. – Режим доступа : <http://www.ifs.ru/publiations>.

5. Економіка підприємства : підручник / [Грещак М. Г., Колот В. М., Наливайко А. П. и др.] ; за ред. С. Ф. Покропивного. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 528 с.

6. Загородній А. Г. Оцінювання ефективності управління витратами машинобудівного підприємства на засадах системного підходу / А. Г. Загородній, А. І. Ясинівська // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія: Логістика. – 2008. – № 623. – С. 332–337.

7. Маслов Д. В. Функциональная оценка менеджмента: новая модель для совершенствования системы управления / Д. В. Маслов, П. Ватсон, Н. Чилиши // Качество. Инновации. Образование. – 2005. – № 2. – С. 15–22.
